

Lausuntopyyntö VN/25102/2023

Lausunto hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle valtion aluehallintouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnon pääkohdat:

- 1) Hyvinvointiala HALI ry kannattaa nykyisen hajautuneen valvonnan rakenteen yhdenmukaistamista ja kokoamista ehdotettuun valtakunnalliseen Lupa- ja valvontavirastoon.
- 2) Uuden viraston toiminnassa on huolehdittava hallitusohjelman kirjauksesta siitä, että ”Valvovan viranomaisen ei tule vaatia palveluorganisaatioilta sellaista, mitä ei ole laissa säädetty.” Valvontakäytäntöjen ja -periaatteiden on kohdeltava sote-palveluja tuottavia toimijoita yhdenvertaisesti ja kunnioitettava valvottavien oikeuksia.
- 3) Valvonnan tosiasiallinen kohdistuminen myös julkiseen sektoriin on varmistettava, ja myös hyvinvointialueiden toteuttamaa valvontaa on valvottava.
- 4) Uuden viraston riittävästä resursseista on huolehdittava, jotta ei jouduta valvontalain toimeenpanon kaltaisiin ongelmiin, ja ettei hallinonalaan kohdistettavia säästöjä paikata korottamalla toimijoilta perittäviä lupa- ja valvontamaksuja.

Hyvinvointiala HALI ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle valtion aluehallintouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

HALI ry:n yhtyy esityksen näkemykseen siitä, että toimintakäytäntöjen alueellista eroavuutta valvontaviranomaisten toiminnassa on syytä vähentää ja valtakunnallista yhtenäisyyttä vahvistaa. Palveluntuottajien kannalta on tärkeää, että toiminnan lähtökohtaiset edellytykset ovat yhtenevät.

- Hallitusohjelmaan on kirjattu, että ”Hallitus kiinnittää erityistä huomiota palveluiden järjestämisen, erityisesti ikäihmisten palvelurakenteen ja uuden yhteisöllisen asumisen palvelumuodon, ennakkolliseen ohjaamiseen sekä sen varmistamiseen, että lainsäädäntöä tulkitaan samalla tavoin eri puolilla Suomea.”
- Valvontaviranomaisen organisoitumisen tehostaminen ja toiminnan valtakunnallinen yhdenmukaistaminen ovat erityisen tarpeellisia hyvinvointialueiden perustamisen myötä.

Yhtenäisen valtakunnallisen Lupa- ja valvontaviraston työssä on toisaalta huomioitava myös joustavuus ja se, että palveluntuottajille ja vaatimukset ovat aina oikeasuhtaisia ja vaikuttavia riittävän asiakas- ja potilasturvallisuuden näkökulmasta. Kaikille sama valvonta ei välttämättä tuota asiakkaiden oikeuksien kannalta perusteltua lopputulosta itse palveluun.

- Valtakunnallisesti yhtenevien toimintakäytäntöjen merkitys korostuu erityisesti tilanteissa, jossa yhdessä toimipisteessä /toimintayksikössä on asiakkaita usean hyvinvointialueen ja eri aluehallintovirastojen alueilta.
- Palveluntuottajat, jotka toimivat valtakunnallisesti, ovat usein raportoineet merkittävistä eroista palvelujen tuottamista koskevissa vaatimuksissa riippuen siitä,

minkä aluehallintoviraston alueella toimintaa on. Tämä hankaloittaa toimintaa ja sen suunnittelua sekä palveluiden yhdenvertaista saatavuutta.

Valvonnan ja lupakäytäntöjen alueellisen yhtenäistämisen lisäksi huomiota on kiinnitettävä valvonnan sisältöön. Sote-palveluja tuottavat yritykset ja järjestöt raportoivat valvovien viranomaisten edellyttävän yksityisiltä palveluntuottajilta lakia tiukempia vaatimuksia palvelutuotannossa. Tämä paitsi hankaloittaa toimintaa, myös tekee palvelusta kalliimpaa, kun tuottajat myyvät palvelua hyvinvointialueille.

- Valviran on katsottu tulkitsevan lakia, vaikka sen mandaattiin kuuluu vain lakien toteutumisen valvonta. Muutokset tapahtuvat pääasiassa lainsäädäntötietä.
- Aluehallintovirasto on saattanut esimerkiksi vaatia huonekoon lisäämistä omiin suosituksiinsa perustuen palvelutuotantotilojen peruskorjauksissa.
- Esimerkiksi sosiaalipalveluissa / lastensuojelussa valvojan ohjausprosessin tulisi olla toimintaa tukevaa. Kokemusten mukaan valvojan ohjaus on ollut poukkoilevaa ja normeja tilannekohtaisesti tulkitsevää koskien esim. vastuuhenkilöltä edellytettävää kokemusta/koulutusta, tiloja ja niiden turvallisuusvaatimuksia sekä sitä, lasketaanko vastuuhenkilö osaksi henkilöstöä.

Hallitusohjelmaan on kirjattu tavoitteeksi, että “Varmistetaan, että erilaisten lupien myöntöehdot eivät ole tiukemmat kuin lain vähimmäisvelvoite tai että valvova viranomainen ei valvontalinjassaan nojaudu sellaisiin suosituksenomaisiin linjauksiin, jotka eivät perustu suoraan lakiin tai asetukseen. Valvovan viranomaisen ei tule vaatia palveluorganisaatioilta sellaista, mitä ei ole laissa säädetty. Tällä ei kuitenkaan rajata kyseessä olevan viranomaisen lakisäätöistä toimivaltaa.”

Lisäksi on kiinnitettävä huomiota valvontakäytäntöjen yhtenäisyyteen kaikkien palveluntuottajien kohdalla. Yksityisten ja julkisten palveluntuottajien valvonnan tulee olla yhtenäistä. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta (valvontalaki) on luonut tälle hyvän pohjan, jota tulee jatkaa valtakunnallisen Lupa- ja valvontaviraston käytännön työssä.

- Valvonnan tosiasiallinen kohdistuminen myös julkiseen on tärkeää.
- On tarve kohdistaa järjestämisvelvollisuuden laillisuusohjaus esim. hoitotakuun toteutumiseen.
- Epäselväksi jää hyvinvointialueiden toteuttaman valvonnan toimivuus ja objektiivisuus.
- Valvonnan on koettu tiukentuneen viime vuosina, ja aluehallintovirastot saattavat tehdä jopa useampia erillisiä tarkastuksia kohteisiin, jotka olisi lähtökohtaisesti tullut ennakkotarkastaa yhdellä käynnillä ja yhdellä tarkastusmaksulla.

Valtakunnallisen viraston perustamisen taustalla vaikuttavat myös valtiontalouden säästöpainheet. Viraston riittävästä resursseista on huolehdittava. Viraston tehtävä on valvonta ja ohjaus, jonka suorittaminen liian heikoin resurssein hankaloittaa koko sote-palvelujärjestelmää. Sujuva valvonta ja ohjaus tukevat sote-palvelujen sujuvaa tuottamista.

On myös huolehdittava riittävästä siirtymäajoista ja toimeenpanon realistisesta toteuttamisesta. Aluehallintouudistus on tarpeellinen mutta haastava kokonaisuus muiden suurten hallinnollisten muutosten yhteydessä. Muutoksenhakuprosessi muodostuu uudessa organisaatiossa kriittiseksi.

- Palveluntuottajan olisi saatava valvojalta selkeä päätös, josta voi tarvittaessa valittaa.
- Muutoksenhaku tapahtuu hallinto-oikeuden kautta – riittävätkö siellä resurssit?

- Uudistuksen riskeinä voidaan pitää vuoden 2024 alussa voimaan tulleen sosiaali- ja terveysalan valvontalain (741/2023) toimeenpanon keskeneräisyyttä sekä STM:n hallinnonalan lupa- ja valvontatoiminnalle laskettuja säästöjä. Uuden Soteri-rekisterin yhä pitkittyvä ruuhka on hälyttävä esimerkki tilanteesta, jollaista tulee välttää uusien lupa- ja valvontakäytäntöjen toimeenpanossa. Sote-palveluntuottajien ja itsenäisten ammatinharjoittajien rekisteröinnin viivästyminen vaikeuttaa työn aloittamista tai jatkamista tilanteessa, jossa kaikille käytettävissä oleville sote-palveluille on suuri tarve.

Lisäksi HALI ry toteaa, että uuden viranomaisen palvelujen hinnoittelun perusteet ovat vielä epäselviä. Uuden viranomaisen palvelujen hinnoittelussa tulee varmistaa, ettei hallinnonalaan kohdistettavia säästöjä paikata korottamalla toimijoilta perittäviä lupa- ja valvontamaksuja. Valtion maksuperustelain 6 §:ssä tarkoitettujen maksullisten suoritteiden taso vastaa nykyisellään suoritteiden keskimääräisiä kustannuksia, ja lisäksi myös omakustannusarvoa alemmat maksut tulisi mahdollistaa esimerkiksi riittävän palvelutuotannon varmistamistarkoituksessa. Tarkastusten osalta on aiemminkin tuotu esille, että ennakoitavuuden vuoksi palveluntuottajan tulisi etukäteen saada tietoa tai perusteluja esimerkiksi sille, kuinka montaa asiantuntijaa viranomaisen tulee käyttämään ratkaisua tehtäessä.

Yksityiskohtana voidaan todeta, että uudistuksen on korostettu vastaavan tulevaisuuden tarpeisiin ja parantavan erilaisiin tilanteisiin varautumista. Alueellisten työvoimatarpeiden ennakointia lukuun ottamatta lakiesityksissä jää epäselväksi, millainen proaktiivinen rooli uusien virastojen on tarkoitus ottaa suhteessa elinkeinotoimintaan ja toimintaympäristön muutoksiin.

Katsomme, että Lupa- ja valvontaviraston toiminnan kehittämisessä tulee kuulla yksityisiä palveluntuottajia säännönmukaisesti sekä valtakunnallisesti että alueellisesti. Uudistuksen vaikutuksia tulee myös arvioida huolellisesti monitoimijaisessa yhteistyössä.

Kunnioittavasti,

Sanna Aunesluoma

toimitusjohtaja

sanna.aunesluoma@hyvinvointiala.fi